

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СХЕМ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті обґрунтовано доцільність використання інформаційних схем на уроках географії.

Сьогодні все частіше простежується наступна тенденція – зростає кількість абітурієнтів, які виявляють бажання складати зовнішнє незалежне оцінювання саме з географії. Як показує багаторічний аналіз шкільної практики, більшість учнів не вміє самостійно опрацьовувати поданий вчителем матеріал та не може виділити найважливіші структурні елементи інформації й установити причинно-наслідкові зв'язки між ними. Випускник, закінчивши школу, безумовно, володіє знаннями, але ці знання неструктуровані й розрізнені. Тому актуальним напрямом удосконалення знань школярів є і буде пошук і впровадження ефективних засобів, які б забезпечили системність знань учнів.

Ні для кого не буде новиною той факт, що інформація якнайкраще сприймається наочно. А якщо дитина самостійно створить цю наочність, то й запам'ятає вона її швидше і на довше.

Разом на уроках усе частіше застосовуються різноманітні засоби схематичного унаочнення у процесі навчання. Одним із різновидів такого унаочнення є *інформаційні схеми*. За їх допомогою можна логічно поєднати всі структурні елементи та визначити їх причинно-наслідкові зв'язки.

Інформаційні схеми являють собою так звані «графічний конспект», у якому логічно подається найважливіша інформація з конкретної теми або навіть цілого розділу.

Інформаційність у даному випадку буде характеризуватися тим, що учні в зошиті після вивчення нового матеріалу отримують складений у логічній послідовності, з використанням умовних позначень і скорочень конспект. За його допомогою з легкістю можна повторити і пригадати все те, що розглядалося на уроці.

Для складання інформаційної схеми разом з учнями на уроці доцільно використовувати:

- а) загальний принцип побудови наукового знання;
- б) певну систему умовних позначень;
- в) своєрідну кольорову гамму.

Умовні позначення, які найчастіше застосовуються в змісті даних схем можна систематизувати в такі групи:

- а) *умовні знаки тематичних карт* (позначення корисних копалин, рельєфу, гідрографії);
- б) *схематичні малюнки* (зображення певних процесів і явищ, які важко уявити);
- в) *символи* (замінюють деякі терміни, словосполучення

* © Рефлер І. В.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

і назви об'єктів);

г) *скорочення* (замінюють деякі терміни, словосполучення і назви об'єктів);

д) *формули*;

е) *посилання та виноски до деяких джерел* (інформація про сторінки та малюнки підручника, карти атласу) [1].

Виокремлені види умовних позначень застосовуються в процесі складання інформаційних схем і мають за мету:

– по-перше, впливати на розвиток теоретичного мислення школярів;

– по-друге, скорочувати час на вивчення нового матеріалу на уроці, тобто додати інтенсивності процесу навчання. Запропонований комплекс умовних позначень допомагає учням під час самостійного повторення краще запам'ятати отримані знання в певній системі й послідовності.

Аналіз діяльності вчителя під час навчання географії за допомогою інформаційних схем показав, що: якщо використовувати схеми, починаючи з 6-7 класу, то відбувається поступовий перехід діяльності школярів від суто репродуктивної (6-7 кл.) до частково-пошукової – 7-8 класи і дослідницької – 9-10 класи. Регулярно працюючи з даними за допомогою схем, дитина поступово навчається елементам самостійності під час засвоєння навчальної інформації.

Початкова стадія використання інформаційних схем має необхідність у зосередженні уваги на характері та якості діяльності учнів. У процесі вивчення матеріалу бажано вести з дітьми діалог, запитувати їх про те, як вони розуміють зміст схеми, чи сприймають вони матеріал, яке навантаження несе в собі кольорове забарвлення «блоків» та яку роль відіграють стрілки між ними. Потреба в такому етапі виникає для з'ясування та усунення труднощів, що з'являються у процесі роботи з графічними конспектами, а також для перевірки адекватності сприйняття учнями запропонованої інформації. Усе це позитивно впливає на формування якісних і системних знань з географії.

Наведемо приклади інформаційних схем, які використовуємо з дітьми на уроках географії для засвоєння нового матеріалу (рис. 1–8) [2–3].

Поглянувши на схему «Масштаб» (рис 1), можна не тільки запам'ятати види запису масштабу, а й доцільність використання певного виду:

- числовий – зручність розрахунків;
- іменований – вигода прокладення маршруту;
- лінійний – наочність та зрозумілість відстаней між об'єктами.

Розглянувши рисунок 2, зрозуміємо, що азимут вираховується за годинниковою стрілкою, також для зручності доцільно намалювати систему «Північ-Південь, Захід-Схід». За допомогою схеми всі ці правила запам'ятовуються швидше й на біль-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ший термін, тобто, приклавши однакові зусилля, ми отримуємо кращий результат.

Рис. 1 Інформаційна схема: Масштаб

Рис. 2 Інформаційна схема: Азимут

За допомогою схеми «Вітер» (рис. 3) ми систематизуємо головні характеристики вітру в один блок, що є запорукою швидкого знаходження потрібних даних в конспекті.

ВІТЕР

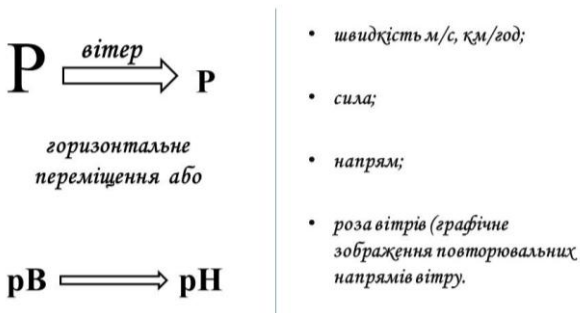

Рис. 3 Інформаційна схема: Вітер

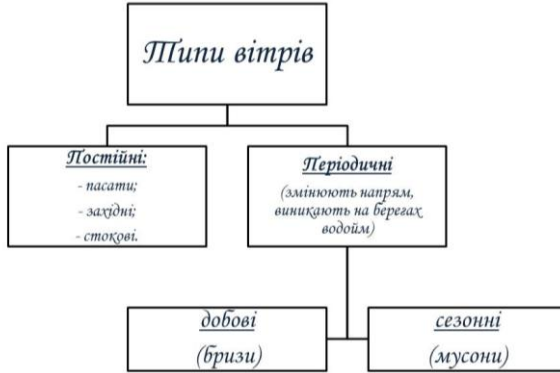

Рис. 4 Інформаційна схема: Типи вітрів

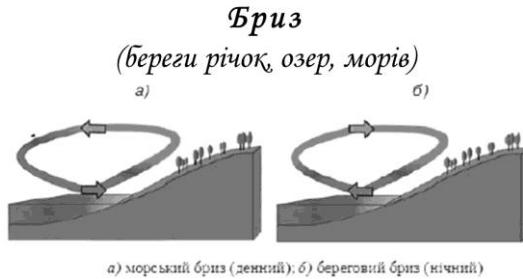

Рис. 5 Інформаційна схема: Бриз

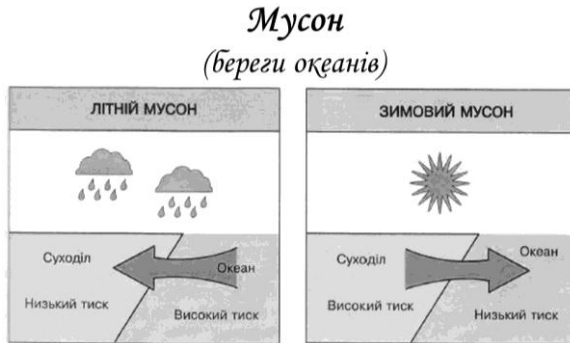

Рис. 6 Інформаційна схема: Мусони

Інформаційна схема «Живлення річок» (рис. 7) об'єднує в собі всі можливі типи живлення річок, не відволікаючи увагу учнів на помилкові твердження.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Живлення річок

(поповнення річки H_2O)

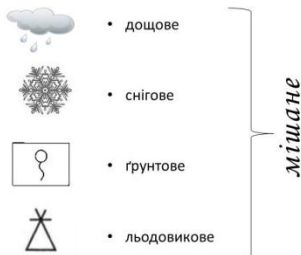

Рис. 7 Інформаційна схема: Живлення річок

За допомогою блоків із раціональним розташуванням інформації полегшується вивчення та запам'ятовування учнями доволі складної теми «Рельєф України». Також вдале поєднання числової (відсоткове відношення) та словесної інформації (назва складчастої структури) дає не тільки уявлення, а й пояснення сучасного рельєфу (рис. 8).

Рис. 8 Інформаційна схема: Рельєф України

Досвід роботи показує, використання логічних схем сприяє вихованню особистість, яка здатна навчатися протягом усього життя і має змогу стати активним членом суспільства в новому світі.

Література:

1. Кобернік С.Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : Посібник для вчителя / С.Г. Кобернік, О. Я. Коваленко./ – К. : Навчальна книга, 2005. – 202 с.
2. Скуратович О.Я. Листи опорних сигналів і структурно-логічні схеми на уроках географії : Посібник для вчителя /М. С. Винокур. – К. : Радянська школа, 1990. – 312 с.
3. Титар Н.М. Економічна і соціальна географія України (опорні схеми для учнів 9 класів) / Н.М. Титар.- Тернопіль : Астрон, 2000.